

Cyngor Sir Bro Morgannwg

Crynodeb archwiliad blynyddol 2020

Dyma grynodeb o'n harchwiliad ar gyfer Cyngor Bro Morgannwg. Mae'n dangos y gwaith a gwblhawyd ers yr Adroddiad Gwella Blynyddol diwethaf, a gyhoeddwyd ym mis Awst 2019. Mae'r crynodeb o'n harchwiliad yn rhan o ddyletswyddau Archwilydd Cyffredinol Cymru.

Mae rhagor o wybodaeth am y dyletswyddau hyn ar gael ar ein [gwefan](#).

Ynglŷn â'r Cyngor

Rhai o'r gwasanaethau a ddarperir gan y Cyngor

Ffeithiau allweddol

Mae gan y Cyngor 47 o gynghorwyr sy'n cynrychioli'r pleidiau gwleidyddol canlynol:

- Llafur 14
- Ceidwadwyr 14
- Annibynnol 2
- Plaid Cymru 4
- Grŵp Annibynnol Llanilltud yn Gyntaf 4
- Grŵp Annibynnol y Fro 8
- Dim cysylltiad â phlaid 1

Gwariodd y Cyngor £248.6 miliwn ar ddarparu gwasanaethau yn ystod 2019-20, sef y degfed gwariant isaf o blith y 22 cyngor unedol yng Nghymru.

Ar 31 Mawrth 2020, roedd gan y Cyngor £83 miliwn o gronfeydd ariannol wrth gefn y gellir eu defnyddio. Mae hyn yn cyfateb i 33% o wariant blynyddol y Cyngor ar wasanaethau, sef y ganran uchaf o blith y 22 cyngor unedol yng Nghymru.

Ffeithiau allweddol

Mae tair (4%) o 79 ardal y Sir yn cael eu hystyried ymhlith y 10% o ardaloedd mwyaf difreintiedig yng Nghymru, sef y cydradd seithfed isaf o blith y 22 cyngor unedol yng Nghymru¹.

Rhagwelir y bydd poblogaeth y Sir yn cynyddu 9.5% rhwng 2020 a 2040 o 133,864 i 146,527, gan gynnwys cynnydd o 0.8% yn nifer y plant, cynnydd o 2.9% yn nifer y boblogaeth oedran gweithio a chynnydd o 35.2% yn nifer y bobl 65 oed a throsodd².

Dyletswyddau'r Archwilydd Cyffredinol

Rydym yn cwblhau gwaith bob blwyddyn i gyflawni'r dyletswyddau canlynol

- **Archwilio Cyfrifon**

Bob blwyddyn, mae'r Archwilydd Cyffredinol yn archwilio datganiadau ariannol y Cyngor i sicrhau bod arian cyhoeddus yn cael ei gyfrifo'n briodol.

- **Gwerth am arian**

Mae'n rhaid i'r Cyngor roi trefniadau ar waith i gael gwerth am arian am yr adnoddau y mae'n eu defnyddio, a rhaid i'r Archwilydd Cyffredinol fod wedi'i fodloni ei fod wedi gwneud hyn.

- **Gwelliant parhaus**

Mae'n rhaid i'r Cyngor roi trefniadau ar waith hefyd i wneud gwelliannau parhaus, gan gynnwys cynlluniau ac adroddiadau cysylltiedig, ac mae'n rhaid i'r Archwilydd Cyffredinol asesu a yw'r Cyngor yn debygol o fodloni'r gofynion hyn (neu wedi gwneud hynny).

- **Egwyddor datblygu cynaliadwy**

Mae angen i gyrff cyhoeddus gydymffurfio â'r egwyddor datblygu cynaliadwy wrth bennu a chymryd camau i gyflawni eu hamcanion llesiant. Rhaid i'r Archwilydd Cyffredinol asesu i ba raddau y maent yn gwneud hyn.

¹ Diffinnir ardal yn y cyd-destun hwn fel 'Ardal Cynnyrch Ehangach Haen Is'. Ffynhonnell: Stats Cymru

² Ffynhonnell: Stats Cymru

Ers Gwanwyn 2020, mae'r pandemig parhaus wedi effeithio ar ein gwaith archwilio. Rydym yn cydnabod y straen enfawr ar wasanaethau cyhoeddus ac rydym wedi ail-lunio ein rhaglen waith a dod o hyd i ffyrdd newydd o weithio i leihau ei heffaith ar ymateb cyrff cyhoeddus i COVID-19, gan barhau i gyflawni ein dyletswyddau statudol.

Er mwyn cyflawni dyletswyddau'r Archwilydd Cyffredinol, rydym yn cwblhau prosiectau penodol, ond rydym yn dibynnu ar waith archwilio arall hefyd, a gwaith rheoleiddwyr fel Arolygiaeth Gofal Cymru ac Estyn (yr arolygiaeth addysg). Rydym yn ystyried canfyddiadau ein gwaith archwilio wrth asesu a yw'r Cyngor wedi rhoi trefniadau ar waith i sicrhau gwerth am arian. Ceir crynodeb o'n canfyddiadau a'n casgliadau isod.

Yr hyn a ganfuwyd gennym

Archwiliad o Gyfrifon 2019-20 Cyngor Bro Morgannwg

Bob blwyddyn, rydym yn archwilio datganiadau ariannol y Cyngor.

Ar gyfer 2019-20:

- Rhoddodd yr Archwilydd Cyffredinol farn ddiamod wir a theg ar ddatganiadau ariannol y Cyngor ar 8 Hydref 2020.
- Er bod ein barn archwilio yn ddiamod, rydym wedi cynnwys paragraff Pwyslais ar Fater yn unol ag ISA706 yn Adroddiad ein Harchwilydd. Mae hyn yn ymwneud ag ansicrwydd prisio perthnasol ynghylch asedau Eiddo, Peiriannau ac Offer a Chronfa Bensiwn y Cyngor o ganlyniad i effaith y pandemig COVID-19.
- Paratowyd Datganiad Llywodraethu Blynnyddol ac Adroddiad Naratif y Cyngor yn unol â Chod CIPFA a chanllawiau perthnasol. Roeddent yn gyson â'r datganiadau ariannol a baratowyd gan y Cyngor a chyda'n gwybodaeth ni am y Cyngor.
- Roedd y datganiadau drafft a gyflwynwyd i'w harchwilio ar 30 Mehefin o ansawdd da.
- Gwnaed nifer o newidiadau i ddatganiadau ariannol y Cyngor oherwydd ein gwaith archwilio, a chyflwynwyd ein hadroddiad i'r Pwyllgor Archwilio yn ein Hadroddiad Archwilio Datganiadau Ariannol ym mis Medi 2020.
- Yn ogystal â chyfrifoldebau'r Archwilydd Cyffredinol am archwilio datganiadau ariannol y Cyngor, mae'n gyfrifol am ardystio nifer o ffurflenni a hawliadau grant hefyd. Nid yw ein gwaith hyd yma wedi nodi unrhyw faterion arwyddocaol.
- Hyd yma, nid yw'r Archwilydd Cyffredinol wedi cyhoeddi'r dystysgrif yn cadarnhau bod archwiliad cyfrifon 2019-20 wedi'i gwblhau. Y rheswm am hyn yw ein bod wedi cwblhau ein hadolygiad i nifer o faterion a godwyd gan etholwyr llywodraeth leol. Fodd bynnag, rydym yn fodlon nad yw'r materion hyn yn cael effaith sylweddol ar y datganiadau ariannol.
- Gellir cael gafael ar ffeithiau a ffigurau allweddol o ddatganiadau ariannol 2019-20 [yma](#).

Archwiliad Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol – Gwasanaethau Hamdden drwy Gontract Allanol

Roedd yr archwiliad a gynhaliwyd gennym yn 2019-20 yn ystyried i ba raddau y mae'r Cyngor wedi gweithredu'n unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy wrth gymryd camau i ddarparu gwasanaethau hamdden. Daethom i'r casgliad bod y Cyngor yn cael incwm o'i gontract hamdden gyda Legacy Leisure, ond mae angen iddo sicrhau ei hun bod y contract yn darparu gwerth am arian, a chryfhau ei gymhwysiad o'r egwyddor datblygu cynaliadwy pan fydd yn ymestyn y contract. Gellir gweld yr adroddiad [yma](#).

Gwelliant Parhaus

Ardystiodd yr Archwilydd Cyffredinol fod y Cyngor wedi cyflawni ei ddyletswyddau cyfreithiol ar gyfer cynllunio ac adrodd ar welliannau, ac mae'n credu ei fod yn debygol o fodloni gofynion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009 yn ystod 2020-21.

Cynaliadwyedd Ariannol (Mai 2020)

Yn ystod 2019-20, buom yn archwilio cynaliadwyedd ariannol pob Cyngor yng Nghymru. Daethom i'r casgliad bod y Cyngor mewn sefyllfa ariannol gref, ond gellid cryfhau agweddau ar ei gynllunio ariannol. Gellir gweld yr adroddiad [yma](#).

Y Fenter Twyll Genedlaethol

Ym mis Hydref 2020, cyhoeddodd yr Archwilydd Cyffredinol ei adroddiad ar ganfyddiadau ymarfer paru data diweddaraf y Fenter Twyll Genedlaethol (NFI) yng Nghymru. Helpodd yr ymarfer gyrff cyhoeddus yng Nghymru, gan gynnwys y 22 awdurdod unedol, i nodi twyll a gordaliadau gwerth cyfanswm o £8 miliwn. Mae'r adroddiad ar gael ar ein gwefan [yma](#). Mae'r Fenter yn parhau i gael ei datblygu, ac yn yr ymarfer NFI arfaethedig (NFI 2020-2022), bydd gan awdurdodau lleol fynediad at ddata sydd wedi'i baru er mwyn helpu i nodi ceisiadau twyllodrus posibl ar gyfer grantiau cymorth busnes COVID-19.

Ail-Iunio Gwasanaethau (Awst 2020)

Yn ystod 2019-20, gwnaethom ystyried a oedd gan y Cyngor drefniadau effeithiol ar waith i gyflawni ei Raglen Ail-Iunio Gwasanaethau. Daethom i'r casgliad bod y rhaglen yn cael ei rheoli'n effeithiol a'i bod wedi helpu i sicrhau arbedion, ond mae cyfle nawr i newid ffocws y rhaglen a chryfhau'r gwaith o gynllunio'r gweithlu i gefnogi'r gwaith o'i chyflawni. Gellir gweld yr adroddiad [yma](#).

Rheoli Gwastraff (Rhagfyr 2019)

Roedd y gwaith a wnaethom yn 2019-20 yn ystyried a oedd gan y Cyngor gynlluniau cadarn ar waith i leihau gwastraff a chyflawni'r targedau ailgylchu/aidddefnyddio cenedlaethol. Daethom i'r casgliad bod y Cyngor yn gwneud newidiadau sylweddol i gasgliadau ailgylchu gwastraff y cartref a'i fod ar y trywydd iawn i gyrraedd targedau ailgylchu Llywodraeth Cymru ond y bydd angen iddo ddatblygu strategaeth rheoli gwastraff hirdymor, mynd i'r afael â phwysau ariannol y gwasanaeth a datblygu dull mwy strwythuredig a dogfennol o gynnwys amrywiaeth y boblogaeth. Gellir gweld yr adroddiad [yma](#).

Darparu gyda Llai – Gwasanaethau Iechyd yr Amgylchedd Adolygiad Dilynol (Medi 2019)

Yn 2019, gwnaethom waith dilynol ar ein gwaith yn 2014 ar wasanaethau iechyd yr amgylchedd i asesu a fu unrhyw newidiadau i gyllideb neu staff o fewn y gwasanaeth ac i ba raddau y mae'r Cyngor wedi mynd i'r afael â'r argymhellion yn ein hadroddiad yn 2014. Canfuom fod y model gwasanaethau rheoleiddio a rennir (SRS) yn galluogi'r Cyngor i gynnal ei ddarpariaeth o wasanaethau iechyd yr amgylchedd yng nghyd-destun lleihau adnoddau a chyfrifoldebau ychwanegol sydd wedi'u gosod arno drwy newidiadau parhaus mewn deddfwriaeth. Mae lle i'r Cyngor gryfhau ei drefniadau goruchwyllo a sicrwydd annibynnol yn yr SRS a gweithio gyda'r SRS a darparwyr eraill i archwilio cyfleoedd i wella yn y dyfodol. Gellir gweld yr adroddiad [yma](#).

Arolygiaethau Eraill

Ystyriwyd adroddiadau Arolygiaeth Gofal Cymru (AGC) ac Estyn hefyd, ynghyd ag unrhyw gamau dilynol a gymerwyd gan y Cyngor mewn ymateb. Cyhoeddodd AGC [Adolygiad o Berfformiad Awdurdodau Lleol](#) ym mis Awst 2020. Ym mis Hydref 2020, cynhaliodd AGC gyfarfod perfformiad gyda Chyfarwyddwr a Phenaethiaid Gwasanaethau, a'i ddiben oedd adolygu a thrafod cynlluniau ar gyfer adfer ac adnewyddu yn yr awdurdod lleol.

Ni wnaeth Estyn gynnal arolygiad o Wasanaethau Addysg Llywodraeth Leol ym Mro Morgannwg yn ystod 2019-20.

Astudiaethau Llywodraeth Leol

Yn ogystal â gwaith lleol ym mhob cyngor, bob blwyddyn rydym yn cynnal astudiaethau ledled y sector llywodraeth leol hefyd i wneud argymhellion ar gyfer gwella gwerth am arian. Ers yr adroddiad gwella blynyddol diwethaf, rydym wedi cyhoeddi'r adroddiadau canlynol:

Y 'Drws Blaen' i Ofal Cymdeithasol (Medi 2019)

Ystyriwyd effeithiolrwydd y 'drws blaen' newydd i ofal cymdeithasol, gan edrych yn benodol ar wasanaethau i oedolion. Er bod cynghorau'n atal y galw am ofal cymdeithasol, canfuwyd nad yw gwybodaeth, cyngor a chymorth yn effeithiol yn gyson. Gellir gweld yr adroddiad llawn [yma](#).

Adolygiad o Fyrddau Gwasanaethau Cyhoeddus (Hydref 2019)

Rydym wedi archwilio sut y mae Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus yn gweithredu; gan edrych ar eu haelodaeth, eu cylch gorchwyl, amllder a ffocws cyfarfodydd, y modd y maent yn cyd-fynd â phartneriaethau eraill, adnoddau a threfniadau craffu. Daethom i'r casgliad nad yw Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus yn debygol o wireddu eu potensial oni bai y rhoddir rhyddid iddynt i weithredu'n fwy hyblyg ac i feddwl a gweithredu'n wahanol. Gellir gweld yr adroddiad llawn [yma](#).

Cynnydd o ran gweithredu Deddf Trais yn Erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Tachwedd 2019)

Rydym wedi archwilio sut y mae dyletswyddau a chyfrifoldebau newydd y Ddeddf Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Cymru) yn cael eu cyflwyno a'u cyflawni. Gwelwyd fod dioddefwyr a goroeswyr cam-drin domestig a thrais rhywiol yn cael eu methu yn aml gan system anghyson, gymhleth a thameidiog. Gellir gweld yr adroddiad llawn [yma](#).

Cysgu Allan yng Nghymru – Problem i Bawb; Cyfrifoldeb i Neb (Gorffennaf 2020)

Edrychwyd ar ba mor dda y mae gwasanaethau cyhoeddus yn ymateb i fater cysgu allan. Yn gyffredinol, gwelwyd fod ymateb i COVID-19 yn gyfle i gyrff cyhoeddus ddechrau mynd i'r afael â gwendidau hirsefydlog mewn trefniadau gweithio mewn partneriaeth sydd wedi eu hatal rhag mynd i'r afael â chysgu allan yn y gorffennol. Gellir gweld yr adroddiad llawn [yma](#).

Deddfu Gwell (Medi 2020)

Mae'r adroddiad hwn yn defnyddio pum adroddiad a gyhoeddwyd rhwng 2019 a heddiw yn edrych ar sut mae awdurdodau lleol yn ymateb i'r her o weithredu deddfwriaeth newydd. Mae rhoi deddfwriaeth ar waith yn dasg gymhleth, ac mae angen i Lywodraeth Cymru a'r Senedd roi ystyriaeth fanwl i'r dasg hon pan fyddant yn cynnig ac yn gwneud unrhyw ddeddfwriaeth newydd. Mae'r papur yn tynnu sylw at yr anawsterau a wynebir gan awdurdodau lleol a'u partneriaid yn y sector cyhoeddus wrth weithredu eu cyfrifoldebau newydd. Gellir gweld yr adroddiad llawn [yma](#).

Masnacheiddio mewn Llywodraeth Leol (Hydref 2020)

Mae cynghorau wedi ymgymryd â gweithgarwch masnachol ar ryw ffurf ers amser maith, ac mae llawer o gynghorau'n archwilio cyfleoedd masnachol ychwanegol i liniaru yn erbyn y pwysau ariannol y maent yn ei wynebu. Amcan penodol ein hadroddiad yw helpu aelodau etholedig ac uwch-swyddogion i archwilio a dyfarnu ar yr effaith bosibl ar eu sefydliadau wrth ystyried a ddylid ymgymryd â gweithgareddau masnacheiddio. Bydd hefyd yn helpu cynghorau i ddangos pa mor dda y maent yn cyflawni eu cyfrifoldebau o safbwynt sicrhau gwerth am arian. Gellir gweld yr adroddiad llawn [yma](#).

Gwaith sydd ar y gweill ar gyfer 2020-21

Edrychwyd hefyd ar yr heriau a'r cyfleoedd allweddol sy'n wynebu'r cyngor. Gallai'r risgiau hyn effeithio ar allu'r cyngor i gyflawni ei rwymedigaethau cyfreithiol mewn perthynas â'r egwyddor datblygu cynaliadwy, y defnydd o'i adnoddau a gwelliant parhaus.

Y risg a'r broblem fwyaf arwyddocaol sy'n wynebu cynghorau a'r sector cyhoeddus ehangach yn ystod 2020-21 yw pandemig COVID-19. Rydym wedi llunio ein gwaith i roi sicrwydd a her mewn ffordd sy'n helpu i gefnogi'r Cyngor drwy'r cyfnod hwn. Mae ein gwaith ar gyfer 2020-21 yn cynnwys:

- Cynllunio adferiad mewn ymateb i'r pandemig COVID-19.
- Prosiect dysgu COVID – helpu i nodi a rhannu dysgu o'r ffordd y mae cyrff cyhoeddus wedi ymateb i'r pandemig
- Sicrwydd ac asesu risg

- Adolygiad o gynaliadwyedd ariannol y Cyngor
- Adolygiad o waith partneriaeth y trydydd sector

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn annibynnol ar y llywodraeth, ac fe'i penodir gan Ei Mawrhydi y Frenhines. Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn ymgymryd â'i waith gan ddefnyddio staff ac adnoddau eraill a ddarperir gan Swyddfa Archwilio Cymru, sy'n fwrdd statudol a sefydlwyd at y diben hwnnw ac i fonitro a chynghori'r Archwilydd Cyffredinol. Mae Swyddfa Archwilio Cymru yn atebol i'r Senedd.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn archwilio cyrff llywodraeth leol yng Nghymru, gan gynnwys awdurdodau unedol, yr heddlu, gwasanaethau prawf, awdurdodau tân ac achub, awdurdodau'r parciau cenedlaethol a chynghorau cymuned. Y mae hefyd yn cynnal astudiaethau gwerth am arian llywodraeth leol ac yn asesu cydymffurfiaeth â gofynion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009.

Y tu hwnt i lywodraeth leol, yr Archwilydd Cyffredinol yw archwilydd allanol Llywodraeth Cymru a'r cyrff cyhoeddus a noddir ganddi ac sy'n gysylltiedig â hi, Comisiwn y Senedd a chyrff y Gwasanaeth Iechyd Gwladol yng Nghymru.

Archwilio Cymru yw'r enw cyfunol anstatudol ar gyfer Archwilydd Cyffredinol Cymru a Swyddfa Archwilio Cymru, sy'n endidau cyfreithiol ar wahân y mae ganddynt ill dau eu swyddogaethau cyfreithiol eu hunain fel a ddisgrifir uchod. Nid yw Archwilio Cymru yn endid cyfreithiol.

Rydym yn croesawu gohebiaeth a galwadau ffôn yn Gymraeg ac yn Saesneg. Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

This document is also available in English.